

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

JESENSKI ROK

EKONOMIJA

==== Izpitna pola 2 ====

Torek, 5. september 2006 / 150 minut

Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki: kandidat prinese s seboj naliveo pero ali kemični svinčnik, svinčnik, radirko, ravnilo in žepni računalnik. Kandidat dobi ocenjevalna obrazca in konceptni list.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.

Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalna obrazca).

Odgovore vpisujte v za to predvideni prostor z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Slike lahko rišete s svinčnikom. Pišite razločno in čitljivo. **Nečitljivi odgovori in odgovori, pisani z navadnim svinčnikom, se točkujejo z nič (0) točkami.**

Število točk, ki jih dobite za posamezne pravilne odgovore, je navedeno v izpitni poli.

Poskušajte rešiti vse naloge. Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 24 strani, od tega 1 prazno.

A-del: KRAJŠA BESEDILNA VPRAŠANJA

Navodilo: Pazljivo preberite navodilo in vprašanja. Ne izpuščajte ničesar.

*A-del izpitne pole ima šest krajših besedilnih vprašanj, ki jih sestavljajo podvprašanja. Odgovoriti morate na **vseh šest**, in sicer kratko, jedrnato in natančno. Za vsako vprašanje lahko dobite skupaj največ 10 točk. Pomagajte si s podvprašanji, pri katerih je v oklepaju navedeno število točk za pravilen in popoln odgovor.*

A01**EKONOMSKI PROBLEM IN TRANSFORMACIJSKA KRIVULJA**

Velikanski korak naprej v razvoju ni mogel rešiti vseh problemov, tudi ekonomskega problema ne. Tako se nenehno postavlja isto vprašanje: kako najbolje možno zadovoljiti človeške potrebe oziroma kako rešiti ekonomski problem.

a) Zaradi ekonomskega problema morajo vsi ekonomski osebki, tako gospodinjstva kakor tudi gospodarstva, ravnati kar najbolj racionalno.

- Pojasnite, v čem je ekonomski problem.

- Ekonomski problem se pojavlja (*podčrtajte pravilno*):
samo v gospodarstvih, ki so manj razvita / v vseh gospodarstvih /
v gospodarstvih, v katerih primanjkuje naravnih bogastev.

3 točke

b) Navedite temeljna ekonomska vprašanja, na katera si morajo odgovoriti gospodarstva, ki se srečujejo z ekonomskim problemom.

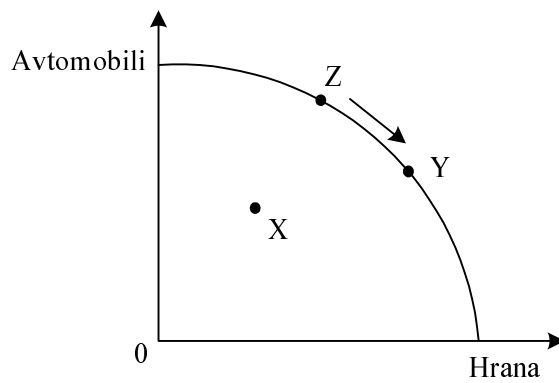
1 točka

c) Krivuljo alternativnih možnosti proizvodnje imenujemo tudi transformacijska krivulja. Pojasnite, kaj nam prikazuje.

2 točki

d) Slika prikazuje transformacijsko krivuljo Larnije, ki proizvaja avtomobile in hrano:

4 točke

- Pojasnite, zakaj je transformacijska krivulja Larnije konkavna (izbočena).
- Kaj ekonomsko pomeni premik iz točke Z v točko Y?
- S črtkano črto vrišite spremembo, ki bi jo povzročila večja produktivnost v proizvodnji avtomobilov.
- Kaj bi pomenilo, če bi bila Larnija v proizvodnji avtomobilov in hrane v točki X?

A02**TRG IN KONKURENCA**

Temelj tržnega sistema je učinkovito delovanje trga, to pa zahteva svobodno delovanje tržnih sil, ponudbe in povpraševanja.

- a) Naštejte dejavnike tržne konkurence.

2 točki

- b) Vpišite pravilne oblike konkurence na trgih, ki smo jih opisali v naslednjem besedilu:

Na trgu, na katerem posamezni ponudnik ali povpraševalec nima moči vplivanja na tržno ceno – in približno takšne oblike je trg pšenice – deluje _____ konkurenca. Ko je podjetje Xerox kot prvo razvilo fotokopirni stroj in je bilo edini ponudnik tega izdelka, je imelo _____ na trgu fotokopirnih strojev. Kadar imamo majhno število ponudnikov, katerih proizvodi so dokaj podobni, zaradi težavnega vstopa na trg pa ni večje nevarnosti vstopa novih ponudnikov – kar je značilno za ponudbo storitev mobilne telefonije, kjer je največ 5–6 ponudnikov (v Sloveniji le trije) –, to imenujemo _____ konkurenca. Podobna oblika, pri kateri je število ponudnikov večje, proizvodi so diferencirani, vstop novih ponudnikov pa je lažji, je _____ konkurenca.

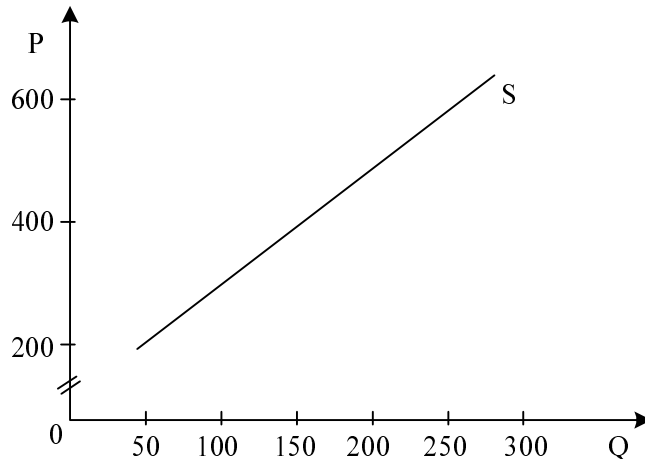
2 točki

- c) V mestu X poznamo naslednje podatke o obsegu povpraševanja po sladkorju v mesecu oktobru:

Cena 1 kg sladkorja (v SIT)	200	300	400	500	600
Količina (v kilogramih)	280	200	150	125	115

Vrišite v spodnji diagram, v katerem je že vrisana tržna krivulja ponudbe sladkorja, krivuljo povpraševanja po sladkorju z danimi podatki.

1 točka

V situaciji na diagramu vidimo, da je:

- ravnotežna cena sladkorja: _____ SIT,
- ravnotežna količina prodaje: _____ kilogramov.

1 točka

- d) Izračunajte koeficient cenovne elastičnosti povpraševanja na intervalu cen med 400 in 500 SIT za kilogram:

1 točka

Če se pri takšnem koeficientu cenovne elastičnosti povpraševanja cena zviša za 1 %, se obseg povpraševanja (podčrtajte pravilno izjavo):

zmanjša / ne spremeni / poveča

za (dopolnite) _____ odstotkov.

1 točka

Janez je izjavil: »Glede na takšno cenovno elastičnost povpraševanja se z vidika spremembe dohodka ponudnikom splača znižati ceno sladkorja od 500 na 400 SIT za kilogram.«

Janezova izjava je (podčrtajte):

pravilna / nepravilna.

1 točka

- e) Zaradi ugodnega vremena je bil pridelek kave in kakava odličen. V mestu X kupijo prebivalci mesta okoli 30 % sladkorja prav za sladkanje kave in kakava. Na trgu sladkorja bo nastopila sprememba tržnega ravnotežja (podčrtajte pravilno izjavo):
- ravnotežna cena sladkorja se bo: **zvišala** / **znižala**,
 - ravnotežna količina sladkorja se bo: **povečala** / **zmanjšala**.

1 točka

A03**MEZDE**

Razdelitev dohodka se v tržnem gospodarstvu opravi v podjetju. Ko podjetnik proda proizvode, dobi plačilo, ki ga razporedi za kritje posameznih proizvodnih stroškov, kar pomeni dohodke lastnikov uporabljenih proizvodnih dejavnikov.

a) Pojasnite pojem mezde.

1 točka

b) Navedite in pojasnite oba vidika gospodarskega pomena mezd.

2 točki

c) Po načinu odmere ločimo časovno in kosovno mezdo.

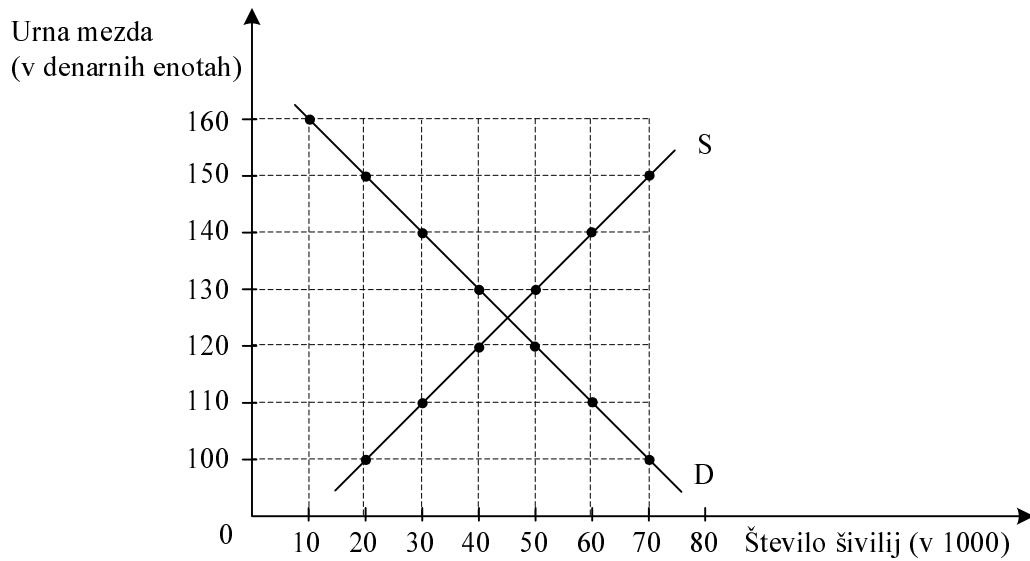
- Pojasnite pojma časovna in kosovna mezda.

2 točki

- V podjetju Moda d. o. o. izračunavajo šiviljam kosovne mezde. Navedite vsaj eno prednost tega izračuna za šivilje in eno prednost za lastnike podjetja.

1 točka

d) Slika prikazuje trg šivilj v državi Narniji.

Odgovorite na spodnja vprašanja v zvezi s trgom šivilj, dopolnite trditve oziroma podčrtajte pravilni odgovor.

- Navedite, kdo so na tem trgu ponudniki, kdo povpraševalci.

1 točka

- Ravnotežna meza na trgu šivilj je _____ denarnih enot; pri tej mezi je zaposlenih _____ šivilj.

1 točka

- Sindikat šivilj je izbojeval minimalno mezo 130 denarnih enot. Vsi drugi dejavniki na trgu so ostali nespremenjeni. V tem primeru bo zaposlenih _____ šivilj.

1 točka

- V Narniji bo tuji investitor odprl veliko tovarno modnih oblačil. Ravnotežna meza šivilj se bo :

zvišala / ostala nespremenjena / znižala.

1 točka

A04**DELNIŠKA DRUŽBA IN KORPORACIJE**

Delniška družba je institucionalna oblika združenja kapitala delničarjev.

- a) Ustrezno dopolnite besedilo.

3 točke

Delniška družba je takšna institucionalna oblika združenja kapitala delničarjev, v kateri delničarji na _____ sprejemajo najpomembnejše poslovne odločitve. Operativno poslovanje družbe vodi _____, poslovanje družbe pa nadzorujejo delničarji prek _____ odbora.

Delnica daje imetniku trajno solastnino v podjetju in mu prinaša donos, ki se izplačuje kot _____.

Delničar, ki pridobi veliko število delnic (15–40 % vseh delnic), ima največji vpliv na poslovne odločitve podjetja. Delež delnic, ki omogoča tako velik vpliv, imenujemo _____.

Delniška družba pridobiva dodatni kapital predvsem z razpisom in prodajo vrednostnih papirjev: delnic in _____.

- b) Navedite vsaj tri prednosti delniške družbe pred individualnim podjetjem.

2 točki

- c) V 20. stoletju je v kapitalističnem gospodarstvu kot organizacijska oblika prevladala korporacija. Navedite vsaj štiri temeljne značilnosti korporacije:

2 točki

- d) Pojasnite pojem menedžerske revolucije in navedite, s katerimi spremembami v lastniški sestavi delnic je povezana vloga menedžerjev, ki so jo pridobili s to revolucijo.

2 točki

- e) V časopisu Finance lahko preberemo napoved nemškega telekomunikacijskega giganta Deutsche Telekom, da naj bi čisti dobiček dosegel 3,2 milijarde evrov. Družba naj bi prvič po letu 2001 tudi izplačala dividende. Navedite vsaj en razlog, zakaj se v preteklih letih v koncernu Deutsche Telekom kljub ustvarjenemu dobičku niso odločili za izplačilo dividend.

1 točka

A05**VLOGA DRŽAVE V SODOBNEM GOSPODARSTVU**

Država je kot pomembna družbena institucija do neke mere vselej navzoča v gospodarstvu, sredi 20. stoletja pa se je njena vloga izrazito povečala.

- a) Navedite vsaj tri področja delovanja države po liberalnem konceptu države.

2 točki

- b) Navedite štiri tržne slabosti, ki so razlog za večjo vlogo države v reformističnem (keynesijanskem) konceptu vloge države.

2 točki

- c) Vlada države Nilandije je menila, da je tržna cena mleka previsoka za številne prebivalce z nižjo kupno močjo, zato je predpisala maksimalno ceno, ki je za 20 % nižja od tržne cene.

Pojasnite:

- Kako bodo na takšno predpisano ceno reagirali kupci in kako proizvajalci mleka?

1 točka

- Kakšna posebna tržna situacija se bo razvila na tem trgu in zakaj?

1 točka

- S katero koncepcijo vloge države, liberalno ali reformistično, je v skladu takšno ravnanje vlade in zakaj?

1 točka

- Pojasnite, ali lahko država z ustreznimi subvencijami proizvajalcem mleka zagotovi, da bo takšna predpisana cena postala tržna ravnotežna cena, in narišite to situacijo tudi v ustreznem diagramu tržnega ravnotežja.

2 točki

- d) Navedite vsaj dva ukrepa, s katerima je država v osemdesetih letih 20. stoletja začela zagotavljati ustrezno gospodarsko rast.

1 točka

A06**DENAR IN DENARNA POLITIKA**

Brez denarja si sodobnega tržnega gospodarstva sploh ne moremo zamisliti. Denarja mora biti dovolj za realizacijo vsakokratnega bruto domačega proizvoda.

a) Pojasnite pojem denarja.

1 točka

b) Navedite vsaj tri dobrine, ki so v preteklosti opravljale vlogo denarja.

1 točka

c) Pojasnite pojem zlatega standarda (zlate valute).

1 točka

d) Navedite, kako imenujemo denar, ki ga izda centralna banka, in načine kreditiranja, s katerimi centralna banka izdaja denar.

2 točki

- e) Dopolnite naslednje trditve o denarni politiki oziroma podčrtajte pravilno besedilo.

3 točke

Naloga denarne politike je, skrbeti za ustrezno količino denarja v obtoku. O restriktivni denarni politiki govorimo takrat, kadar centralna banka _____ količino denarja v obtoku. Posledica je **zvišanje / znižanje** obrestnih mer. O ekspanzivni denarni politiki pa govorimo takrat, ko centralna banka _____ količino denarja v obtoku. Slovenska centralna banka je v obdobju po osamosvojitvi vodila **ekspanzivno / restriktivno** denarno politiko. S tem je želela centralna banka predvsem _____ stopnjo inflacije.

- f) Najpogostejši primer vplivanja centralne banke na količino denarja v obtoku so njene operacije na odprtem trgu.

- Pojasnite, kaj to pomeni.

1 točka

- Navedite, kdaj centralna banka z operacijami na odprtem trgu vodi restriktivno denarno politiko.

1 točka

B-del: ESEJISTIČNA VPRAŠANJA

Navodilo: Esejistična vprašanja so razdeljena v dva sklopa: temelji ekonomije s sodobnim tržnim gospodarstvom in ekonomika narodnega gospodarstva. V vsakem sklopu so postavljena tri. Izbrati je potrebno po eno vprašanje iz vsakega sklopa. Smisel esejističnega vprašanja je, da odgovarjate v vsebinsko zaokroženem sestavku, v katerem predstavite osnovne poglede na izbrani ekonomski problem iz literature in prikažete svoja stališča in ocene. Dober odgovor lahko napišete na eni strani in pol. Po potrebi vključite ustrezne diagrame, s katerimi podkrepite svojo razlago. Vsak odgovor se točkuj z največ 15 točkami (skupaj je torej možno največ 30 točk).

PRVI SKLOP VPRAŠANJ

B01

POTREBE IN POTROŠNJA

Opreделите pojem potreb in pojasnite, kako je temeljni ekonomski problem vsake družbe povezan s potrebami prebivalcev. To razmerje tudi ponazorite z ustrezno sliko (4 točke). Pojasnite tri vrste potreb glede na to, na kateri ravni v družbi nastopajo, kakšna je njihova razsežnost in organizacija zadovoljevanja, vsako od teh vrst ponazorite s primerom (3 točke). Opišite vsaj tri značilnosti potreb, ki so pomembne za njihovo smotrno zadovoljevanje (3 točke).

Glede na to, da potrebe zadovoljujemo s potrošnjo, pojasnite pojma reproduktivne in končne potrošnje in navedite vsaj po tri vrste dobrin, ki nastopajo v prvi in drugi obliki potrošnje (2 točki). Pojasnite, po katerem pravilu se mora ravnati potrošnik, če želi z danim dohodkom maksimalno zadovoljiti svoje potrebe (2 točki). Pojasnite, kako mora spremeniti strukturo svoje osebne potrošnje, če se podraži pomembna sestavina potrošnje, na primer hrana (1 točka).

15 točk

B02

PONUDBA

Trg je kot organizirana menjava blaga ena od pomembnih sestavin tržnega gospodarstva. Na njem se srečujejo ponudniki in povpraševalci, da bi po določeni ceni zamenjali blago za denar oziroma denar za blago.

Pojasnite pojem ponudbe in navedite, zakaj je pri nizki tržni ceni proizvoda ponudba na trgu majhna, in iz katerih virov se pri višji ceni proizvodov obseg ponudbe na trgu povečuje (4 točke). Navedite vsaj tri dejavnike, ki vplivajo na tržno ponudbo, in jih pojasnite na primeru ponudbe jabolk (3 točke). Z diagrami pojasnite, kdaj govorimo o spremembi ponudbe jabolk in kdaj o spremembi obsega ponudbe jabolk (4 točke). Pojasnite pojem elastičnosti ponudbe in navedite, kdaj govorimo o elastični, kdaj o neelastični ponudbi (3 točke). Navedite, v kakšnih primerih je tržna krivulja ponudbe absolutno neelastična (toga) (1 točka).

15 točk

B03**DENAR**

V razvitih tržnih gospodarstvih imajo skoraj vsi gospodarski tokovi med ekonomskimi osebki v nasprotni smeri denarni tok. Denar, kakršnega poznamo danes, je posledica razvoja tržnega gospodarstva.

Pojasnite pojem denarja in opišite njegov zgodovinski nastanek (5 točk). Navedite funkcije, ki jih denar opravlja v sodobnih gospodarstvih, in tisti dve, za kateri menite, da ju slovenski tolar opravlja slabše, opišite in utemeljite, zakaj tako mislite (4 točke).

Pojasnite pojma zlate in papirne valute in opredelite vlogo centralne banke v obeh sistemih (3 točke). Opredelite vlogo poslovnih bank pri izdajanju denarja (1 točka). Pojasnite pojem inflacije in navedite, zakaj v sistemu papirne valute država lahko povzroči inflacijo (2 točki).

15 točk

DRUGI SKLOP VPRAŠANJ

B04

BRUTO DOMAČI PROIZVOD IN GOSPODARSKA RAST

Bruto domači proizvod (BDP) je tržna vrednost vseh končnih proizvodov in storitev, ki jih neka država proizvede v enem letu.

Navedite in pojasnite metode, s katerimi lahko merimo BDP (3 točke). Poznavanje strukture BDP po dejavnostih je pomembno, ker nam pokaže, v kateri fazi razvoja je gospodarstvo. Pojasnite, kakšna je struktura BDP Slovenije po dejavnostih, in navedite deleže posameznih dejavnosti (3 točke).

Pojasnite, kako merimo gospodarsko rast, navedite tudi obrazec in smiselno pojasnite, na kaj moramo pri merjenju paziti (3 točke). Pojasnite, kakšno je bilo gibanje gospodarske rasti v Sloveniji od osamosvojitve do danes (2 točki). Pojasnite, kako siva ekonomija vpliva na statistično zajetje BDP, in navedite pojavnne oblike sive ekonomije v Sloveniji (4 točke).

15 točk

B05

PREBIVALSTVO, ZAPOSLENOST IN ČLOVEŠKI KAPITAL

Prebivalstvo je najpomembnejši dejavnik velikosti in strukture potencialnega bruto domačega proizvoda (BDP).

Navedite in pojasnite dejavnike, ki vplivajo na spreminjanje števila prebivalstva neke države (3 točke). Velikost BDP neke države je odvisna predvsem od družbenoekonomskih značilnosti prebivalstva. Navedite in pojasnite, kako delimo prebivalstvo po naravi aktivnosti (3 točke). Zelo pomembno je tudi, koliko prebivalcev ima delo in koliko je nezaposlenih. Pojasnite, katere prebivalce štejemo med zaposlene in katere med nezaposlene. Zapišite obrazec za izračun stopnje nezaposlenosti (3 točke). Pojasnite, zakaj je doseganje čim večje stopnje zaposlenosti eden od temeljnih gospodarskih ciljev vsake države (2 točki).

Za Slovenijo v nekdanji Jugoslaviji je bila značilna tako rekoč polna zaposlenost. Navedite vsaj en vzrok za povečanje nezaposlenosti po osamosvojitvi Slovenije. Navedite stopnjo nezaposlenosti v Sloveniji in pojasnite strukturo nezaposlenih v Sloveniji (4 točke).

15 točk

B06

FISKALNA POLITIKA IN REVŠČINA

Del ekonomske politike je fiskalna politika, za katero uporabljamo tudi izraz davčna politika. Instrumenti fiskalne politike so davki, drugi javnofinančni prihodki in javnofinančni odhodki. Opredelite pojem fiskalne politike in pojasnite njene funkcije (6 točk). Navedite vsaj tri skupine javnofinančnih prihodkov in tri skupine javnofinančnih odhodkov. Navedite tisto skupino prihodkov, ki pomeni največji delež prihodkov (3 točke). Med javnofinančne odhodke med drugim štejemo tudi transferje. Opredelite pojem transferja in pojasnite, kaj se dogaja s transferji pri ekspanzivni fiskalni politiki. Pojasnite, kako s transferji država omejuje revščino v Sloveniji. Navedite, kakšna je stopnja revščine v Sloveniji v primerjavi s povprečjem Evropske unije (6 točk).

15 točk

PRAZNA STRAN